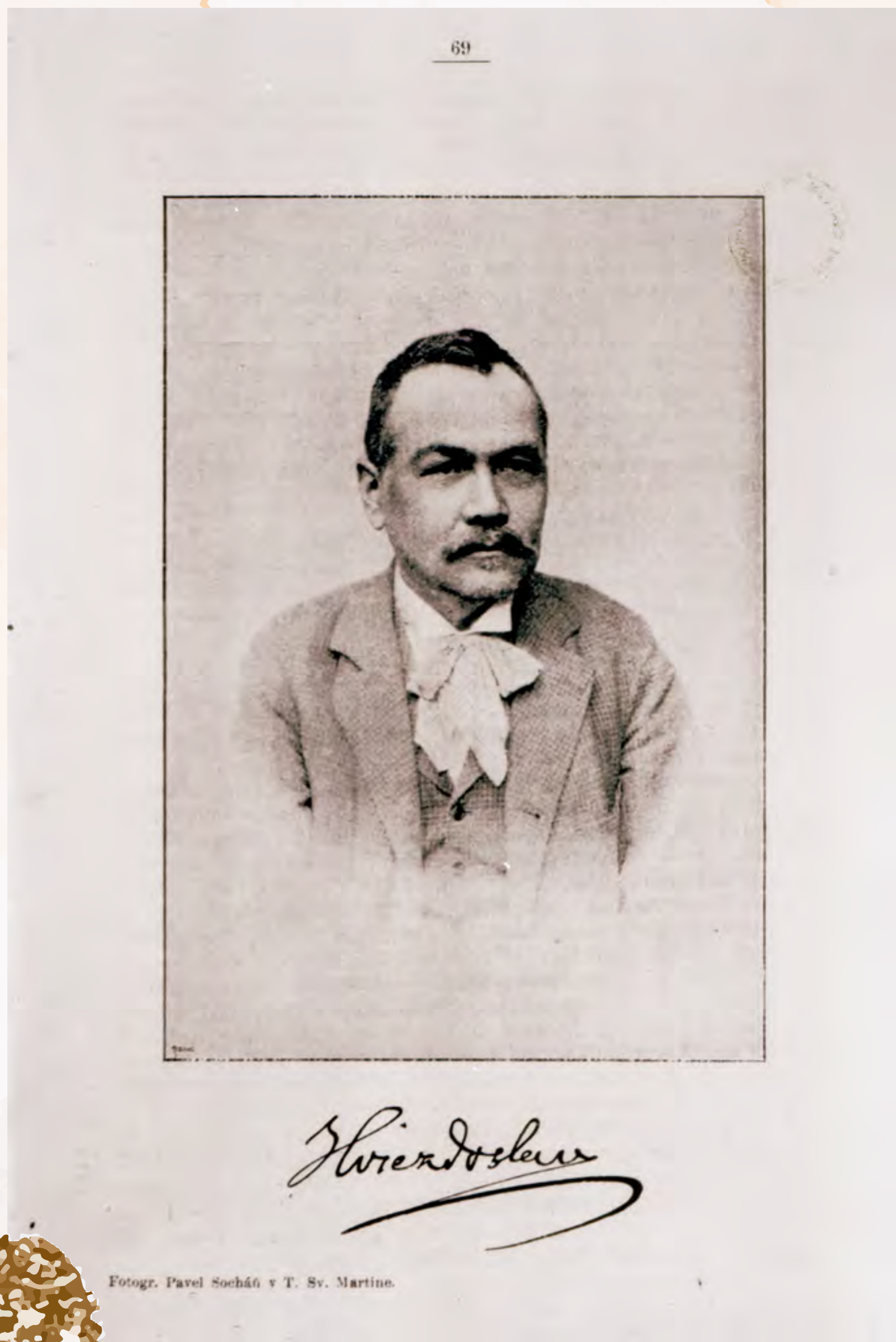
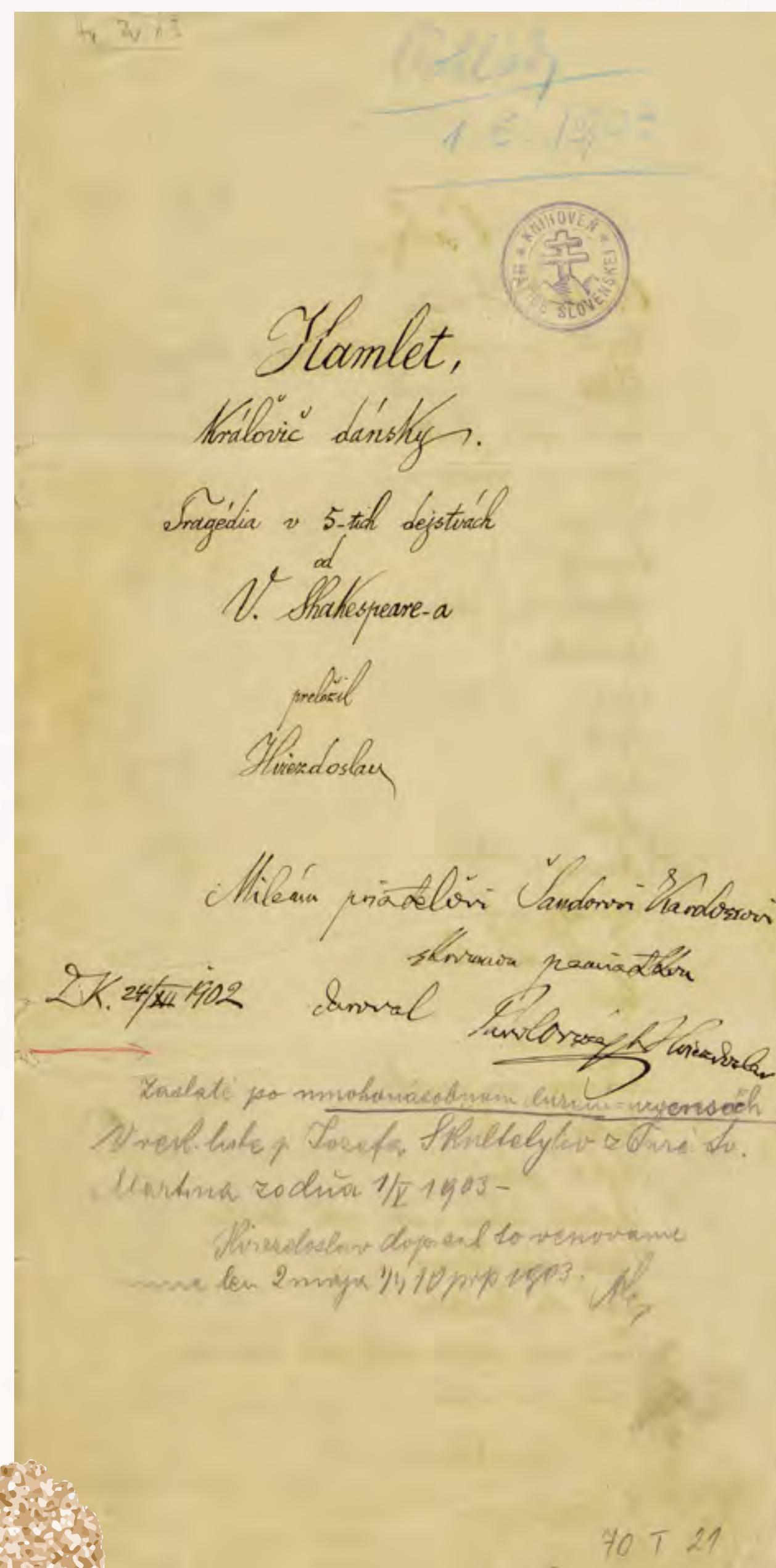

PAVOL ORSZÁGH HVIEZDOSLAV

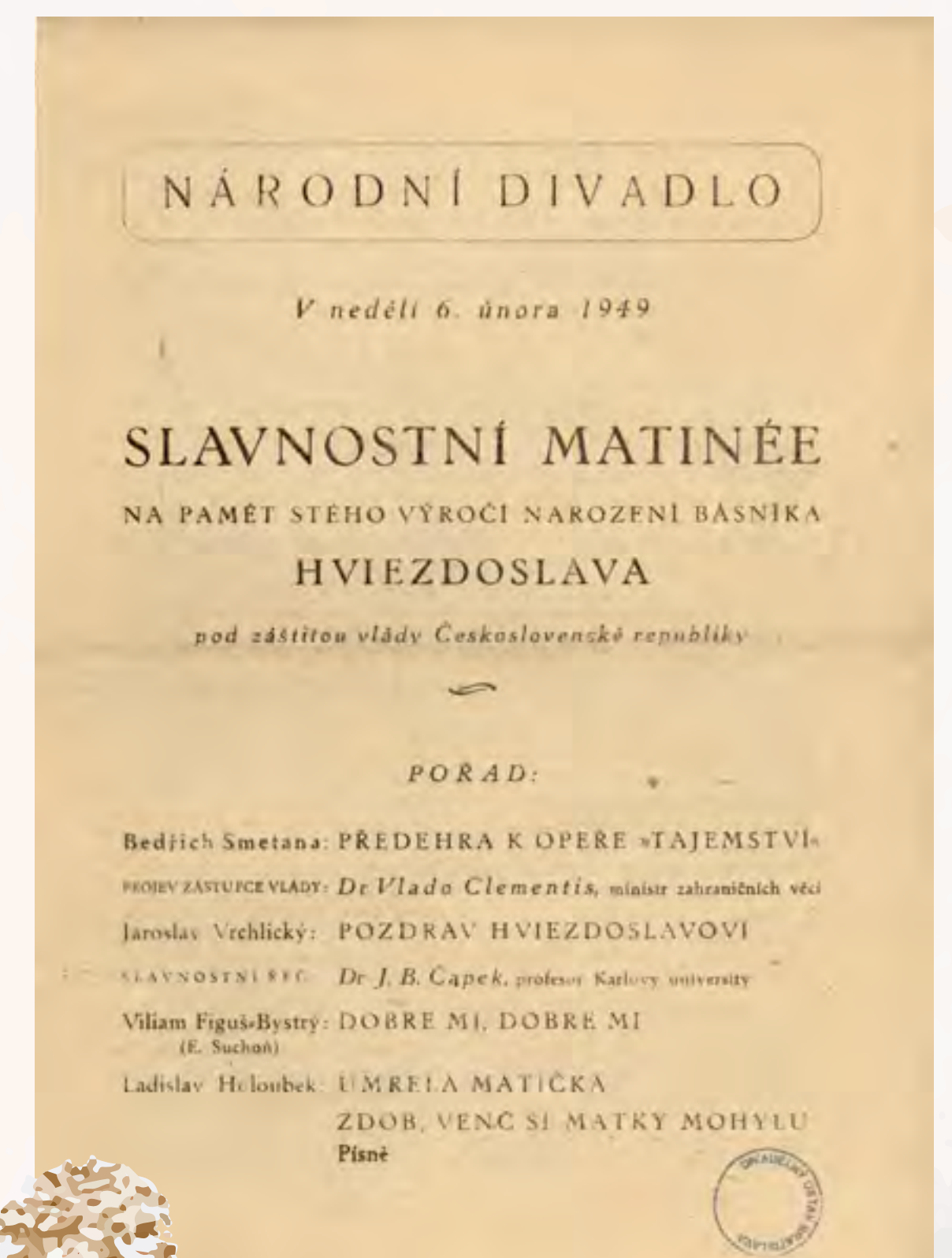

Pavol Országh (*1849 - †1921) bol slovenský spisovateľ, básnik, prekladateľ a dramatik. Úspešne absolvoval právnické vzdelanie a v tejto oblasti aj aktívne pôsobil. Jeho raná tvorba, s ktorou začal už počas stredoškolského štúdia, bola najmä poézia v maďarskom, neskôr nemeckom jazyku (čo vychádza z jeho inojazyčného štúdia). Postupne si čoraz viac uvedomoval, že musí tvoriť vo svojom rodnom jazyku - v slovenčine. Intenzívne sa venoval slovenskej literatúre a prejavoval svoje kriticko-realistické smerovanie - voči staršej generácii tvorcov i spoločnosti.

Ako Pavol Országh „Hviezdoslav“ sa začal podpisovať v roku 1877. Tento pseudonym pramenil z jeho fascinácie hviezdami a nočnou oblohou. Dokonca i v jednej básni sám seba označil za čitateľa či obdivovateľa nočných svetiel. Počas života využíval ešte mnoho ďalších pseudonymov (Jozef Zábranský; H.; Hviezdoslav; P. O.; Syn ľudu).

Titulná strana Hviezdoslavovho prekladu Shakespearovho Hamleta.

Program slávnostného matinee v Slovenskom národnom divadle pri príležitosti oslavy 100. výročia Hviezdoslavovho narodenia.

Napriek tomu, že je jeho dielo orientované viac na poéziu a epiku, napísal aj niekoľko divadelných hier. Vďaka Hviezdoslavovej prekladateľskej činnosti mohli byť uvádzané viaceré diela svetových dramatikov (Goetheho či Shakespeara). Shakespearovým blankversom sa inšpiroval aj pri písaní svojej najznámejšej tragédie *Herodes a Herodias*, ktorej obsah obrazne reflektuje osudy slovenského národa. Spomínané dielo sa objavilo hneď niekoľkokrát na viacerých slovenských javiskách, najčastejšie však bolo uvádzané v Slovenskom národnom divadle v Bratislave.

© Výstavu pripravil Divadelný ústav, Bratislava 2021.

Divadelný ústav je štátnou príspevkovou organizáciou zriadenou Ministerstvom kultúry SR.

Autorka: Bohuslava Vaňková | Grafika: Martin Farbák | Jazykové korektúry: Hana Rafčíková

Použité materiály: Archív a Múzeum Divadelného ústavu, Literárny archív Slovenskej národnej knižnice v Martine, Oravské múzeum, Literárna expozícia P. O. Hviezdoslava v Dolnom Kubíne

Autori fotografií: Pavol Sochán, Jaroslav Barák, Ivan Kříž, Andrej Čanecký, Kamil Vyskočil, Bohuslava Vaňková

DIVADELNÝ ÚSTAV
BRATISLAVA
THE THEATRE INSTITUTE

 MINISTERSTVO
KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

PAVOL ORSZÁGH HVIEZDOSLAV

Pavol Országh Hviezdoslav: *Herodes a Herodias*.

Slovenské národné divadlo, premiéra 27. 11. 1925, réžia Václav Jiříkovský, vľavo Jan Sviták.

Divadelná hra *Herodes a Herodias* bola historicky prvýkrát uvedená na scéne Slovenského národného divadla. Prvá premiéra sa uskutočnila k piatemu výročiu vzniku národného divadla v roku 1925 v réžii Václava Jiříkovského. Jeho režijné spracovanie vzbudilo spoločenskú pozornosť a slávil úspech. Keďže bol Jiříkovský hercom aj režisérom, v inscenácii dominovalo zo všetkých zložiek najmä herectvo – to bolo sošné, patetické a priamoúmerné k vážnosti témy, ktorou sa Hviezdoslavova dráma zaoberala.

Do textu hry výrazným spôsobom zasiahol dramaturg Tido J. Gašpar, ktorý text výrazne skrátil, aby koncentroval dramatické napätie bez zdĺhavých opisov či naratívosti. (Hviezdoslavova dráma má vo svojej pôvodnej dĺžke 196 strán). S úpravou textu sa spája i vážny osobno-umelecký konflikt práve medzi dramaturgom a hercom Jánom Borodáčom (jeden zo zakladajúcich členov národného divadla, v inscenácii stvárnil ústrednú postavu Herodesa), ktorý vo svojich pamätiach trvá na tom, že text upravoval on na režisérov popud, nie dramaturg Gašpar.

Kostýmové návrhy Ľudovíta Hradského.

Pavol Országh Hviezdoslav: *Herodes a Herodias*.

Slovenské národné divadlo, premiéra 27. 11. 1925, réžia Václav Jiříkovský.

Rukopis tragédie *Herodes a Herodias* (1908).

PAVOL ORSZÁGH HVIEZDOSLAV

Pre Slovenské národné divadlo bola dôležitým medzníkom sezóna 1932/1933, keď sa rozdelil súbor divadla na českú a slovenskú činohru. Ako reprezentačné dielo zvolil šéf slovenskej činohry Ján Borodáč tragédiu *Herodes a Herodias* ako dôkaz kvalitatívneho rastu slovenských divadelníkov.

Scénický návrh Ľudovíta Hradského.
Pavol Országh Hviezdoslav: *Herodes a Herodias*.
Slovenské národné divadlo, premiéra 25. 9. 1937, réžia Ján Borodáč.

Režisér Borodáč sa pri tvorbe inscenácie sústredil na charaktery ústredných postáv a za základný dejový motív si určil vzťahy medzi postavami Herodes, Herodias, Jochanan a Salome. Silné boli v Borodáčovej interpretácii najmä témy vykorisťovania Herodesa tyrana a problematika pádu jednotlivca.

Premiéra inscenácie sa uskutočnila 25. 9. 1937 - večer pred slávnostným odhalením Hviezdoslavovho pomníka, po ktorom je dodnes pomenované i námestie pred Slovenským národným divadlom. Spisovateľov pomník sa tu nachádza v pôvodnom stave dodnes.

Bulletin k inscenácii *Herodes a Herodias* uvedenej v Slovenskom národnom divadle, 1937.

Archív Divadelného ústavu, Bratislava

KVALITNÝ VOZ SA VYPLATÍ!

Kedy ste si vybralí model, ktorý je posúvaný na všetky vozy TATRA, poznali by ste, preto sa letí ľahko a práca má ká dobrú povosť. • Robíme foto kópie za Vás a len to najlepšie je dost dobré, aby bolo použité na vozy TATRA. • Ale čo si každýkoľvek môže vybrať sám, je jazda TATROU. Nete predstavujúce sovy si Vám stále k službám; ich výprava a prídavné vlnenie. Váš prevádzku, že sa kvalitný voz vyplati!

TATRA
Bratislava, Dunajská 23, telefon 2552

Slovenské národné divadlo
P. Hviezdoslav:

Herodes a Herodias
Tragédia v 5 dejstvách (6 obr.). Dramaturgická úprava a režia Ján Borodáč. Scénická a kostymová výprava L. Hradský, Scénická hudba a spev Ľudovít Hradský.

Herodes: Antipa	Andrej Bagar
Janer, jeho žena	Oľga B. Országhová
Filip, veľkostatokár	Mária Göttschová
Herodias, jeho žena	Hana Meličková
Salome, jej dcéra	Mária Bancíková
Jochanan	Ján Borodáč
Masabab, dvojomáster	Ján Štúra
Dhulio, páhľadník	Josef Katin
Chana, strážnik dvora	Ján Jarmoslav
Chana, komornica	Alma Štepanová
Truhárnik, hlava vady	Ruža Bačková
Perila, tancovník	Stanislav Greguš
Hradník	Josef Mihalčík
Svevina, prváček ruský	Karel Hradský
Prvý sedliak	Stefan Fígura
Stara	František Dibarbavý
Subana, oknárik	Mária Štúrčová
Jozana	Ľuboš Jureš
Johana	Emília Machová
Sopronka	Oľga Kadanová
Abdo	Štefan Fígura
Serka	František Dibarbavý
I. slava	Mária Štúrčová
II. slava	Vilma Hreznová
Ján, úradník	Josef Kováč
Andrej, učeník	Josef Kováč
Nikolaj, sláznik	Josef Kováč
Lovila, Altru	Alfred Grün

Prezentácia po II. a IV. dejstve: 25. 9. 1937

Navštívte najväčší obchodný dom na Slovensku **BOHUSLAV BROUK** Bratislava, Námestie Republiky číslo 34

Klavírny dom **Werner** Bratislava, Hviezdoslavovo nám. číslo 32
Telefon č. 104
Výhodné mesačné splátky!

Aj kvôli krátkemu skúšobnému procesu (iba tri týždne) inscenácia nedosiahla želanú kvalitu a poslávnotnej a hojne navštívenej premiére (predvečer odhalenia Hviezdoslavovho pamätníka) mala inscenácia už len tri reprízy.

Pavol Országh Hviezdoslav: *Herodes a Herodias*.

Slovenské národné divadlo, premiéra 25. 9. 1937, réžia Ján Borodáč. Mária Bancíková (Salome), Andrej Bagar (Herodes), Hana Meličková (Herodias).

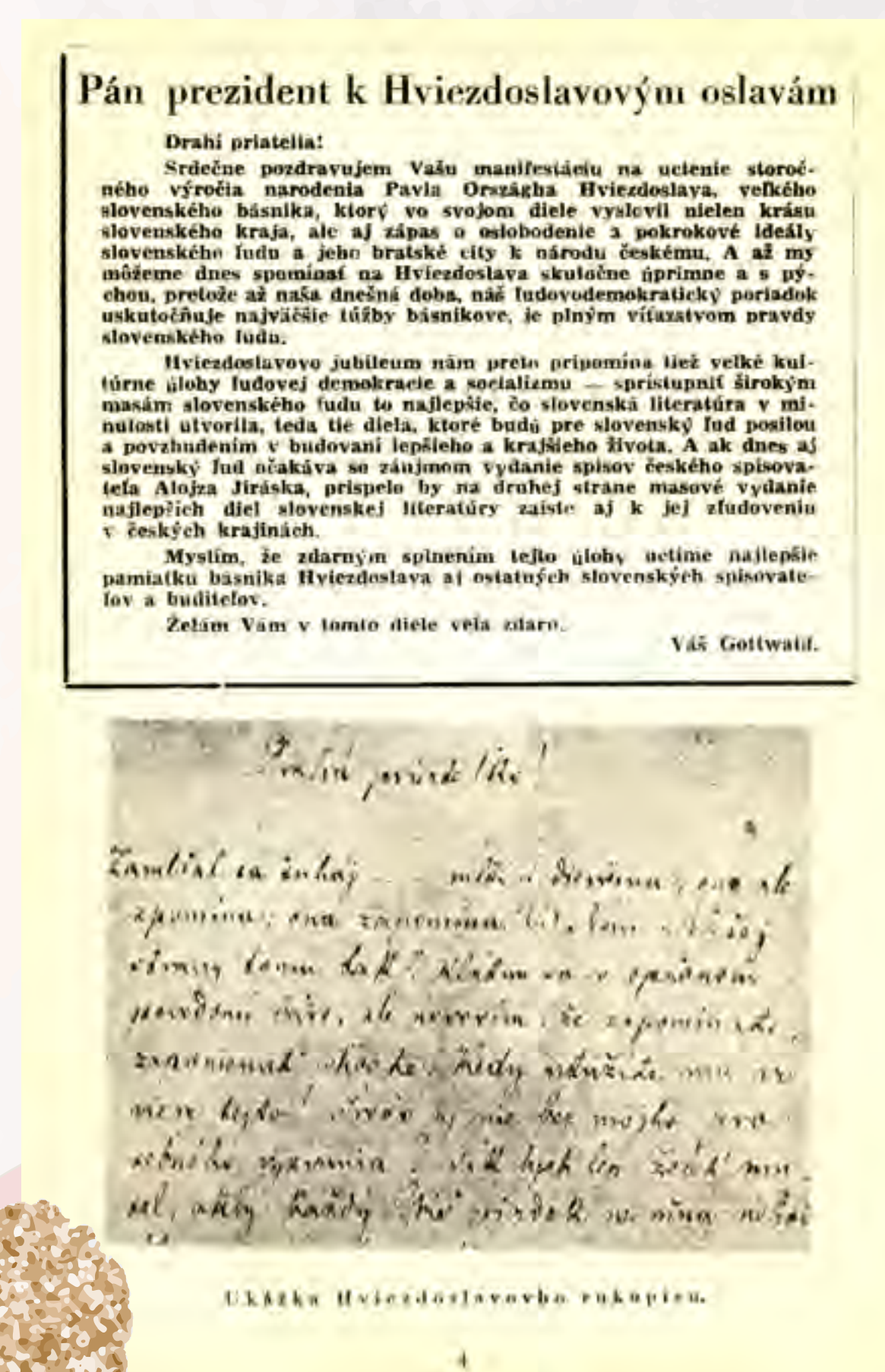
PAVOL ORSZÁGH HVIEZDOSLAV

Olga Borodáčová-Országhová (na fotografii v strede) stvárnila postavu Tamar a oproti mladším a menej skúseným košickým kolegom mala najkvalitnejší herecký prejav i javiskovú reč. Za túto hereckú interpretáciu získala i štátnu cenu, v tom čase to bolo pre umelca jedno z najvyšších ocenení.

Isté obdobie (1945 - 1953) strávili manželia Borodáčovci aj v Košiciach. V roku 1945 vyslali Jána Borodáča, už ako osvedčeného, cieľavedomého tvorcu so skúsenosťami s organizáciou divadla, na post riaditeľa do košického Východoslovenského národného divadla. Neúčinkoval tu nijaký súbor a budova bola v dezolátnom stave. Dokázal tu však k 100. výročiu narodenia Hviezdoslava (1949) naštudovať spisovateľovu tragédiu *Herodes a Herodias*, a to v ťažkých technických i personálnych podmienkach.

Hlavnou myšlienkou Borodáčovej interpretácie boli najmä obavy pred hrozbou vojnového konfliktu i morálny rozpad spoločnosti. Svoju myšlienku naplno prejavil v réžii *Herodes a Herodias* v Slovenskom národnom divadle po návrate do Bratislavy.

Pán prezident k Hviezdoslavovým oslavám

Drahi priatelia!
Srdečne pozdravujem Vašu manifestáciu na uctenie storočného výročia narodenia Pavla Országha Hviezdoslava, veľkého slovenského básnika, ktorý vo svojom diele vystrelil nielen kráň slovenského kraja, ale aj zápas o oslobodenie a pokrokové ideály slovenského ľudu a jeho bratské city k národu českému. A až my môžeme dnes spomínať na Hviezdoslava skutočne oprímpe a s pýchou, pretože až naša dnešná doba, náš ľudovodemokratický poriadok uskutočňuje najväčšie túžby básnikove, je ním v nás všetkých pravdy slovenského ľudu.
Hviezdoslavovo jubileum nám preto pripomína tiež veľké kultúrne úlohy ľudovej demokracie a socializmu — sprístupniť širokým masám slovenského ľudu to najlepšie, čo slovenská literatúra v minulosti utvorila, teda tie diela, ktoré budú pre slovenský ľud posilou a povzbuđením v budovaní lepšieho a krajšieho života. A ak dnes aj slovenský ľud očakáva so zreteľným výstrelom spisovateľa Alojza Jiráka, prispelo by na druhej strane masové vydanie najlepších diel slovenskej literatúry zaisť aj k jej zbudovaniu v českých krajinách.
Myslím, že zdarným spínením tejto úlohy uctíme najlepšie pamiatku básnika Hviezdoslava aj ostatných slovenských spisovateľov a buditeľov.
Želám Vám v tomto diele veľa šťastia.
Váš Gottwald.

Časť Hviezdoslavovho rukopisu.

Článok k otvoreniu nového divadla v Bratislave.

Od plánov ku skutočnosti

Bratislava je bohatšia o nové divadlo

V čase premiéry, v roku 1949, si československá kultúrna obec pripomínala 100. výročie spisovateľovho narodenia. Po celom Československu si pripomínali výročie rôznymi sprievodnými podujatiami. Jedine košické divadlo si uctilo jeho pamiatku v podobe inscenácie jeho diela. Ukážka z bulletinu inscenácie *Herodes a Herodias*.

V roku 1955 bola hra *Herodes a Herodias* v novom naštudovaní režiséra Borodáča otváracou inscenáciou nového bratislavského divadla pomenovaného práve po Pavlovi Országhovi Hviezdoslavovi. Činohra Slovenského národného divadla získala nový hrací priestor, pretože do tej doby (od založenia Slovenského národného divadla v roku 1920) hrali všetky súbory - činohra, opera, balet - v jednej budove.

Divadlo Pavla Országha Hviezdoslava na Laurinskej ulici v Bratislave v súčasnosti.

PAVOL ORSZÁGH HVIEZDOSLAV

Inscenácia *Herodes a Herodias*, ktorá mala premiéru 28. 5. 1955, bola vo viacerých smeroch výnimočná. Okrem toho, že bola otváracou inscenáciou nového priestoru pre činohru Slovenského národného divadla, uskutočnila sa i k príležitosti oslavy 35. výročia vzniku Slovenského národného divadla a 10. výročia oslobodenia republiky. Inscenácia bola kladne prijatá i na zájazde v pražskom Národnom divadle.

Vpravo Ol'ga Borodáčová-Országhová, vľavo Mária Bancíková - obe v úlohe Tamar.

Scénografiu k inscenácii vytvoril významný slovenský scénograf Ladislav Vychodil. Jeho scénografia obsahovala realistické črty obdobia, v ktorom sa hra odohrávala. Mohutné stĺpy, schodiská, orientálne i antické rekvizity či detaily v podobe rôznych ornamentov. Réžisér a výtvarník Karol L. Zachar vytvoril v súlade s obdobím hry kvalitné a pestré kostýmy šité na konkrétnych hercov. Vtedajší politický režim hojne podporoval divadelné umenie (za predpokladu politickej propagandy prostredníctvom divadla), takže vďaka dostatku finančných prostriedkov sa na výprave nemuselo šetriť.

Pavol Országh Hviezdoslav: *Herodes a Herodias*. Slovenské národné divadlo, premiéra 28. 5. 1955, réžia Ján Borodáč. V popredí Viliam Záborský.

Zaujímavosťou bolo rôznorodé obsadenie zo zakladajúcej aj z mladšej hereckej generácie národného divadla, ktoré sa medzi sebou alternovali. Najväčší vekový rozdiel medzi sebou mali predstaviteľky postavy Tamar - Ol'ga Borodáčová-Országhová mala v čase premiéry 55 rokov a Mária Bancíková ako členka mladšej generácie 42 rokov, čo je rozdiel až trinásť rokov. Každé predstavenie však malo originálny rozmer.

Scénický návrh Ladislava Vychodila. Pavol Országh Hviezdoslav: *Herodes a Herodias*. Slovenské národné divadlo, premiéra 28.5.1955, réžia Janko Borodáč.

PAVOL ORSZÁGH HVIEZDOSLAV

Hra *Herodes a Herodias* sa neinscenovala iba v Bratislave - uviedlo ju napríklad Divadlo Slovenského národného povstania v Martine 14. 12. 1968 pri príležitosti 50. výročia založenia Československej republiky a k 25. výročiu založenia profesionálneho divadla v meste Martin.

Pavol Országh Hviezdoslav: *Herodes a Herodias*.

Divadlo Slovenského národného povstania Martin, premiéra 14. 12. 1968, réžia Ivan Petrovický.

Zľava Jaroslav Vrzala, Katarína Vrzalová Hrobárová, Viera Richterová.

Režijno-dramaturgická koncepcia režiséra Ivana Petrovického si vytýčila ako hlavnú tému obraz človeka slabocha ako nástroja pokušení, Herodesa ako manipulovanej bábky ovládanej mocnejšími, ktorá však chce prežiť a udržať sa pri moci. Táto myšlienka bola veľmi aktuálna vzhľadom na spoločensko-politickú situáciu vo vtedajšom Československu (premiéra v decembri 1968). *Herodes a Herodias* bola kvalitnou inscenáciou vďaka režijnému vedeniu, myšlienke i hereckému obsadeniu.

Scénograf Milan Ferencík vytvoril mohutnú významotvornú scénu, ktorej dominoval veľký trón, nad ktorým visel dravý vták ako symbol moci. Trón sa počas predstavenia dvíhal a keď dosiahol vrchol, zrútil sa. Pavol Országh Hviezdoslav: *Herodes a Herodias*.

Divadlo Andreja Bagara v Nitre, premiéra 19. 5. 1983, réžia Martin

Kákoš. Zľava Adela Gáborová, Dušan Lenci, Anna Kubeková.

Maketa scény Milana Ferencíka.

V roku 1983 bola v Divadle Andreja Bagara v Nitre uvedená tragédia pod taktovkou mladého režiséra Martina Kákoša v nezvyčajne ambicióznejšej režijno-dramaturgickej koncepcii. Vďaka úprave textu bol jazyk súčasný a zrozumiteľný. Posolstvo inscenácie smerovalo k mechanizmom moci a jej deštruktívnemu dopadu na spoločnosť. Tvorcovia sa navyše snažili zbaviť pátosu a historicko-dokumentárnej opisnosti. Za inovatívnu inscenáciu získal Martin Kákoš Cenu Jána Borodáča (v minulosti každoročne udeľované ocenenie za významný tvorivý prínos v oblasti divadla).

PAVOL ORSZÁGH HVIEZDOSLAV

Herodes a Herodias sa, súdiac podľa istej pravdelnosti uvádzania, stala reprezentatívnou hrou, po ktorej najmä pri rôznych výročiach siahali nie len tvorcovia národného divadla. Dve posledné uvedenia v Slovenskom národnom divadle neboli výnimkou. Uvedenie v roku 1990 mal na starosti režisér a nový riaditeľ divadla Miloš Pietor. Ten prišiel s vlastnou režijno-dramaturgickou koncepciou - hlavný hrdina Herodes mu pripomínal vládcu totalitného režimu. Vďaka výraznej zmene textu - prebásnenie Štefanom Moravčíkom a dramaturgickými zásahmi Jána Sládečka - mala inscenácia nabráť nový rozmer. Totalitný režim, ktorý inscenácia kritizovala, však padol a jej posolstvo posunul do roviny mementa (v novembri 1989 vypukla Nežná revolúcia).

Pavol Országh Hviezdoslav:
Herodes a Herodias.

*Slovenské národné divadlo, Bratislava,
premiéra 20. 4. 1990, Réžia Miloš Pietor,
Zl'ava Martin Huba, Emília Vášáryová.*

Pavol Országh Hviezdoslav: *Herodes a Herodias.*

*Slovenské národné divadlo, Bratislava,
premiéra 20. 4. 1990, réžia Miloš Pietor.*

Zl'ava Leopold Haverl, Maroš Kramár, Vladimír Durdík ml., Emília Vášáryová.

Pavol Országh Hviezdoslav: *Herodes a Herodias.*

*Slovenské národné divadlo, Bratislava, premiéra 14. 11. 2009, réžia Roman Polák. 1. Gabriela Dzuríková, Tomáš Maštálir.
2. Ondrej Koval', Judit Bárdos.*

Zatiaľ najnovšie uvedenie tejto hry je z roku 2009 v Slovenskom národnom divadle. Režisér Roman Polák sa spolu so svojim tímom tvorcov snažil o okresanie piety a národno-propagačného nádychu, ktorý hra počas inscenovania na Slovensku mala i postupne získala. Úprava textu bola rozsiahla a hĺbková - jednalo sa o zosúčasnenie, no stále v pôvodnom vznešenom štýle. Pracoval na ňom spolu s dramaturgom Martinom Porubjakom a básnikom Ľubomírom Feldekom. Viaceré prvky inscenácie sú posúvané smerom k súčasnosti - herectvo, hudba i výprava. Pavol Borák vytvoril scénografiu už nie monumentálnu s kamenným schodiskom, no zo schodov vyplnených knihami, ako doslovný atribút Hviezdoslavovej drámy (je považovaná viac za knižnú ako javiskovú). Kostýmový výtvarník Peter Čanecký spojil prvky kvalitných dobových materiálov aj ich farebnosť so súčasným odevom. Hudba vychádzala zo židovských melódií, no posúvala ich k novodobým štýlom.

PAVOL ORSZÁGH HVIEZDOSLAV

Hviezdoslavova tvorba sa objavovala na javiskách slovenských divadiel nielen cez tragédiu *Herodes a Herodias*. Viacerí tvorcovia použili Hviezdoslavovu poéziu v rôznych dramatických pásmach a jeho veršami komentovali súčasné dianie v spoločnosti. Jedným z príkladov je pásmo poézie, ktoré uviedlo Slovenské národné divadlo *Krvavé sonety - Ráchel*. Po vpáde vojsk Varšavskej zmluvy na územie Československa v auguste 1968, vytvoril režisér Jozef Budský s hereckým súborom Slovenského národného divadla túto inscenáciu ako reakciu na udalosti a premiérovali ju iba 17 dní po tomto akte. Inscenácia *Krvavé sonety - Ráchel* mala premiéru 7.9.1968 a mala celkovo 15 repríz.

Pavol Országh Hviezdoslav: *Krvavé sonety - Ráchel*.

Slovenské národné divadlo, premiéra 7. 9. 1968, réžia Jozef Budský.

Zľava Mária Kráľovičová, Eva Poláková, Eva Kristínová.

Ďalšie z javiskových diel, ktoré vychádzali z Hviezdoslavovej poetickej tvorby, bola inscenácia *Ó sláva hviezd ó sláva* s podtitulom *Nevšedné divadelné spracovanie Hviezdoslavových balád*. Uviedlo ju Teatro Colorato v premiére 20. 12. 2012 v Divadle Arteatro.

Pavol Országh Hviezdoslav: *Ó sláva hviezd ó sláva*.

Teatro Colorato,
premiéra 20. 12. 2012,
réžia Peter Weinciller.

Slovenské divadlá niekoľkokrát uviedli aj dramatisáciu prózy *Hájnikova žena*. Recenzia k naštudovaniu v Krajevom divadle pracujúcich Žilina (1955).

Z Hviezdoslavovej tvorby bola viackrát uvedená aj jeho lyricko-epická básnická skladba *Hájnikova žena* (v rôznych úpravách či dramatisácii). Bola dovedna uvedená dvanásťkrát, z toho dvakrát sa dočkala obnovenej premiéry a jedenkrát bola dokonca zhudobnená Tiborom Andrašovanom a uvedená v opernej verzii v Banskej Bystrici.

